

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Ярошевич Мар'яни Андріївни** «Суспільно-географічні аспекти формування східноєвропейського газового хабу», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок із планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними та галузевими науковими програмами.

Проблема територіальної організації газотранспортної сфери давно вже перестала бути суто енергетичною й навіть лише економічною. В умовах російської агресії проти України, що триває вже понад шість років, та загрози безпеці в Європі в цілому тема видобутку й транспортування природного газу набула геополітичного та геостратегічного змісту. Впродовж багатьох років саме російський газ був головним засобом забезпечення європейських країн енергоносіями, а запровадження економічних санкцій проти Росії спонукає політичні та бізнесові еліти держав Заходу до пошуку альтернативних шляхів енергозабезпечення.

Вищевикладені геополітичні та геоekonomічні обставини впливають також на становище України як держави-транспортера природного газу. Зміни, яких зазнає Україна, полягають у двох площинах: з одного боку, зменшуються об'єми газу, транспортованого з Росії; з іншого боку, зростають можливості використання українських підземних газових сховищ для зберігання природного газу, що надходить з інших країн. Позаяк значна кількість таких сховищ сконцентрована в Західному регіоні України, де, до того ж, прокладені газотранспортні магістралі загальноєвропейського значення (Уренгой – Помари – Ужгород, Одеса – Броди – Гданськ), то можна стверджувати, що саме у вказаному регіоні склалася сприятливі умови для формування Східноєвропейського газового хабу.

Авторка акцентує на головних чинниках, що впливають на утворення Східноєвропейського газового хабу, до яких відносить економіко-географічне положення з особливим наголосом на транспортно-інфраструктурно-географічному положенні та історико-географічний. При цьому дисертант наголошує на факті функціонування підземних сховищ газу на місці його виснажених родовищ, а також зазначає щодо наявності на Заході України площ, перспективних для видобутку сланцевого газу. Така перспективність, на її думку, пов'язана з розташуванням поблизу до ринків збуту.

Поєднання зазначених у дисертаційній роботі чинників, що уможливають формування Східноєвропейського газового хабу на Заході України, зумовлює істотні можливості для втілення цього проєкту в життя, а відтак – визначає актуальність досліджуваної авторкою теми.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до планів науково-дослідних робіт за темою «Людський і природний потенціал західноукраїнського прикордоння як чинник національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0117U001400), що виконується на кафедрі економічної і соціальної географії географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Текст дисертаційної роботи М.А. Ярошевич відзначається логічною послідовністю, ясною побудовою наукових положень, обґрунтованістю висновків.

При роботі над дисертацією авторкою опрацьовано 134 джерела (із них 53 – мовами, що застосовують латиницю). Серед них – як теоретичні роботи, присвячені геополітичним проблемам України та загальним питанням географії транспорту, так і праці, що висвітлюють окремі аспекти функціонування й розвитку газотранспортної сфери, а також проблеми та перспективи видобутку, зберігання та транспортування природного газу в Україні. Основні результати дослідження пройшли апробацію на 8 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, у тому числі проведених у Німеччині (Mittleuropa – Motor europäischer Integration). Варто відзначити, що значну частку іншомовних джерел, крім англомовних, використання яких у наш час стало традиційним і звичайним,

склали німецькомовні, що пов'язано з особливостями макрорегіонального аспекту дослідження та загалом дало можливість авторці глибше опрацювати порушену тему.

Новизна представленої до захисту роботи полягає, зокрема, в:

- обґрунтуванні суспільно-географічної сутності поняття «газовий хаб» (с. 19 - 28);

- визначенні транспортно-інфраструктурного положення Східноєвропейського газового хабу в системі забезпечення паливно-енергетичними ресурсами Заходу України та всієї Центрально-Східної Європи (с. 47 - 58);

- обґрунтуванні геопросторового розподілу природного газу в газосховищах у межах Західного регіону України (с. 100 - 105);

- удосконаленні змісту понять «газовий хаб», «транспортна доступність», «транспортна система», «транспортний ланцюг», «транспортна інфраструктура» тощо, що беруть участь у формуванні поняттєво-термінологічної системи географії газотранспортної інфраструктури (с. 28 - 36);

- удосконаленні підходів до вивчення головних чинників, що впливають на формування й функціонування газотранспортної інфраструктури (с. 58 - 68);

- обґрунтуванні нового підходу до позиціонування Східноєвропейського газового хабу на європейському енергетичному ринку (с. 118 - 126).

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Дисертаційна робота **М.А. Ярошевич** має вагомим науковим та практичним значенням. З одного боку, авторка зробила важливий внесок у розв'язання теоретичних проблем економіко-географічних досліджень газотранспортної сфери, вдосконаливши їх поняттєво-термінологічний апарат. Водночас значне місце в роботі посів регіональний аспект вивчення зазначеної теми, що полягає у висвітленні можливостей формування Східноєвропейського газового хабу в Західному регіоні України, а в подальшому – проблем і перспектив його функціонування.

Викладені в дисертаційній роботі положення можуть бути використані в роботі підприємства «Оператор газосховищ України» ПАТ «Магістральні газопроводи України». Результати дисертаційного дослідження також можуть

бути застосовані при здійсненні наступних наукових розробок суспільно-географічного змісту, зокрема в ході досліджень транспортної інфраструктури. Відображені в роботі напрацювання авторки також можуть знайти застосування в навчальному процесі, зокрема при викладанні дисциплін транспортно-географічного та логістичного циклу.

4. Дискусійні положення та зауваження.

Крім відзначених вище позитивних рис представленої до захисту роботи, вважаємо за потрібне зупинитися на деяких дискусійних і суперечливих питаннях, зокрема:

1) на мою думку, авторці слід було б докладніше схарактеризувати суспільно-географічну роль підземного простору (в якому зосереджені газотранспортні магістралі та газосховища) як феномену, специфічного для географії (адже загальним об'єктом останньої є земна поверхня!);

2) вважаю, що в огляді природних передумов формування в Західноукраїнському регіоні Східноєвропейського газового хабу варто б детальніше висвітлити особливості геологічної будови території, адже літологічний склад гірських порід істотною мірою визначає умови розташування підземних сховищ газу;

3) при висвітленні методологічних засад дослідження було б добре наголосити на виявах законів діалектики у сфері газовидобутку, транспортування та зберігання газу (зокрема, авторка відзначає, навіть в авторефераті /с. 9/, що всі підземні сховища газу сформувалися на місці виснажених газових родовищ, а в цьому проявляється закон заперечення заперечення);

4) на картосхемі (с. 51) Вергунське газове родовище неправильно показано на межі Луганської та Харківської областей, тоді як насправді воно розташоване на північно-східній околиці міста Луганськ;

5) на мою думку, список використаних джерел варто було б доповнити більшою кількістю класичних праць у сфері географії транспорту, зокрема роботами польського вченого українського походження А. Піскозуба, який має вагомий внесок у напрацювання у транспортно-географічній проблематиці;

б) на мою думку, можна було б виразніше акцентувати на проєктованому Східноєвропейському газовому хабі як економічній основі балтійсько-чорноморської інтеграції;

7) на жаль, текст роботи містить одруківки та орфографічні й пунктуаційні помилки, навіть в анотації та висновках до розділів («Богородсьнське» замість «Богородчанське» – с. 3; «Григовович» замість «Григорович» – с. 46; «Незважаючи» замість «Не зважаючи» – с. 114 тощо).

5. Зміст і завершеність дослідження.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, змісту, вступу, 4-х розділів, викладених на 113 сторінках, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 5 таблиць і 26 рисунків. Список використаних джерел містить 134 позиції. Загальний обсяг роботи дорівнює 152 сторінкам.

У першому розділі висвітлено теоретичні й методологічні засади географічних досліджень формування транспортно-інфраструктурних систем, зокрема окреслено суспільно-географічну сутність транспортної інфраструктури (с. 19-28), схарактеризовано поняттєво-термінологічну систему її досліджень (с. 28-36) та окреслено методологічні засади й методи вивчення транспортної інфраструктури (с. 36-44).

У другому розділі висвітлено чинники формування Східноєвропейського газового хабу, в тому числі окреслено транспортно-інфраструктурно-географічне положення та природні передумови (с. 47-58), визначено соціально-економічні й геополітичні чинники (с. 58-63) та історико-географічні передумови (с. 63-68).

У третьому розділі проаналізовано просторові аспекти формування й функціонування проєктованого Східноєвропейського газового хабу, зокрема схарактеризовано існуючі газові хаби Європи (с. 71-92), здійснено загальну характеристику Східноєвропейського газового хабу (с. 92-100), порушено проблему просторового розподілу потужностей зберігання газу (с. 100-106) та проаналізовано перспективи формування управлінської системи Східноєвропейського газового хабу (с. 106-114).

У четвертому розділі окреслено проблеми та перспективи формування й функціонування Східноєвропейського газового хабу на європейському (с. 118-126) та внутрішньоукраїнському (с. 126-131) рівнях.

Загальні висновки, що закономірно завершують дисертаційне дослідження, наведено на 5-ти сторінках. Список використаних джерел включає 134 найменування і займає 15 сторінок.

Дисертаційна робота є завершеним дослідженням, авторкою якого поставлено й розв'язано як наукове, так і практичне завдання – проаналізувати чинники й передумови формування в Західному регіоні України Східноєвропейського газового хабу та окреслити проблеми й перспективи його функціонування.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Результати дисертаційного дослідження досить повно відображено в 12 наукових працях, у тому числі 4 статті опубліковано у фахових наукових виданнях України, одну публікацію здійснено в іноземному виданні. 8 публікацій є одноосібними. У публікаціях висвітлено всі основні положення дисертації, які винесено на захист.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Зміст автореферату ідентичний змістові основних положень дисертації, зокрема її «Вступу» та «Висновкам».

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та нормативних актів ДАК МОН України.

Дисертація **М.А. Ярошевич** відповідає вимогам, зокрема відповідних пунктів «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 р. № 423 щодо дисертаційних робіт, які представляються на здобуття наукового ступеня кандидата наук та нормативних актів ДАК МОН України.

9. Загальний висновок.

Дисертація **Ярошевич Мар'яни Андріївни** «*Суспільно-географічні аспекти формування Східноєвропейського газового хабу*» висвітлює актуальну

тему й має наукове та практичне значення. Вона спрямована на розв'язання важливої наукової й практично значущої проблеми – формування в Західному регіоні України газового хабу субконтинентального значення, що частково сприяло б незалеженню України та низки країн Європи від російських енергоносіїв.

Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, а її авторка *Ярошевич Мар'яна Андріївна* заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

Офіційний опонент:
доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри геодезії,
картографії і кадастру
Уманського національного
університету садівництва

Ю.О. Кисельов

Підпис	<i>Ю.О. Кисельов</i>
ЗАСВІДУЮ	
Науковий відділ кадрів Уманського НУС	
<i>Світлана Косенко</i>	<i>СВ</i>
"03"	2020 р.

